ATHENEUL ROMÂN

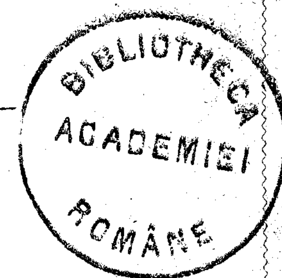
NUMISMATICA

ROMANA

de

DIMITRIE STURZA.

Conferinta publica tinuta in sera de 14 Janurie 1878.

BUCURESCI

Typographia Naţionalĕ C. N. Rădulescu str. Academieĭ 24.

1878.

EXTRAS DIN „GLOBUL“

NUMISMATICA ROMANA.

Domnilor și Dómnelor

Simțesc o mare sfială de a vorbi astă-dĭ de'naintea Domnieĭ-vóstre.

Maĭ întêiŭ îmĭ lipsesce obiceiul de a trata prin viŭ graiŭ cestiunĭ sciințifice și talentul de a le espune într'un mod atrăgĕtor și interesant. Se maĭ adaoge pe urmă temerea, că va fi greŭ de a vĕ întreține despre un subiect, în contra căruia chiar din capul loculuĭ trebue să avețĭ óre-care prevențiunĭ, dificile de înlăturat. Publicul în genere consideră numismatica ca o sciință, care se cultivă numaĭ de un grup special, de amatoriĭ de curiosităţĭ. Mulțĭ dintre d-vóstră sunt chiar încredințațĭ, că se face numismaticeĭ o prea mare onóre, numindu 'o o sciință.

Nu reclam decĭ în zadar tótă indulgența d-vóstră, rugându-vĕ să dațĭ cel puțin o atențiune bine-voitóre silințelor ce 'mĭ voiŭ da, a învinge dificultățile de'naintea cărora me aflu.

Sciințele formézǎ nisce centrurĭ luminóse, care rĕspândesc razele lor spre alte centrurĭ și sunt influințate de razele acestora.

Fie-care sciință, pentru a fi coprinsă în esință și în amănuntele eĭ, are nevoie de a chema în ajutorul sĕŭ surorile eĭ marĭ și micĭ. Fie-care sciință vine la rândul eĭ și lărgesce cercul de vedere al celor-lalte cerințĭ.

Nicĭ o sciință nu face esceptiune în acéstă privire, orĭ cât de modest ar fi locul ce ea ocupă în întregul sistem al sciințelor.

Sunt în adevĕr între sciințe sorĭ luminoșĭ: dar eĭ sunt departe de a esclude pe egalĭ séŭ inferioriĭ lor. Acestĭ sorĭ apar cu tótă suita lor de satelițĭ, toțĭ influențațĭ 'și influențând uniĭ pe alțiĭ, fie-care avĕnd relațiunile séle cu astrul ce 'l dominézǎ în special și cu toțĭ ceĭ-lalțĭ astri principalĭ.

Ast-fel sciințele forméză un lanț întins și puternic, fără început și fără sfîrșit, din care fie-care verigă póte forma un centru.

Unul din acestĭ sorĭ marĭ aĭ sciinților este—*istoria*

Nu este sciință care să nu aibă o legătură cu istoria. Nu este sciință care să nu aibă nevoe de istorie. De dênsa în special, și legate un șir de sciințe — secundare de voiți a le numi ast-fel — care o ajută în investigațiunile sele.

Nu 'șĭ póte cine-va închipui o sciință óre-care, care să nu fie îmbrățișată de istorie séŭ care să nu aibă nevoie de istorie. începênd de la teologie și filosofie, a cărora câmp se întinde în sferele cele maĭ ideale ale cugetăriĭ omenescĭ, și sfârșind cu matematica și astronomia, unde realitatea și precisiunea joc un rol atât de însemnat.

Teologia și filosofia, jurisprudința și economia politică, sciințele naturale sub orĭ-ce denumire, artele și industria, tóte aŭ nevoie de istorie, pentru a fi pricepute. Iar istoria la rândul eĭ esistă în mare parte printr'însele.

Și nicĭ póte fi alt-fel.

Să ne reamintim numaĭ, că istoria desfășură de'naintea nóstră tótă viața statelor și a popórelor.

Pentru a înțelege faptele și traiul uneĭ națiunĭ, geniul uneĭ societățĭ, avem nevoie, de o cunoscință minuțiósă, a ideilor religióse și morale, a legislațiuneĭ în tóte emanațiunile vieții civile séŭ politice, a artelor, fie ele represintate prin zidirĭ, sculpturĭ, picturĭ séŭ prin poesie și musică, a sciințeĭ rĕsboiuluĭ, care are o influență atât de decisivă asupra destinelor omenescĭ, a industrieĭ, fie acésta în forma eĭ cea maĭ primitivă a cultureĭ pămêntuluĭ, séŭ în desvoltarea cea mare a fabricelor de tot felul, a natureĭ, care ne împrejură la fie-care moment, a relațiunilor multiple ale vieții sociale și economice în lăuntru séŭ afară.

Tóte acestea sunt independinte unele de altele și totușĭ legate unele cu altele. Ele sunt independinte de istorie, însă fără ajutorul lor nu am putea cunósce pe deplin o epocă óre-care, un popor óre-care.

De aceea istoria nu este numaĭ, cum s'ar părea la prima vedere, o enumerare de anecdocte și de întâmplărĭ maĭ mult séŭ maĭ puțin interesante.

Vorbindu-ne despre viața poporalelor și a statelor, istoria ne arată, cum aceste 'și-aŭ luat începutul și aŭ desvoltat în juneța lor fie-care geniul eĭ particular, cum ele aŭ crescut și aŭ trecut în etatea de virilitate, ocupând un loc în umanitate, cum în fine ele aŭ îmbetrânit, aŭ slăbit și aŭ murit, lăsând în urmă-le amintirea faptelor lor și influența ce aŭ esercitat asupra celor alte popóre și staturĭ. Istoria coprinde tóte cugetările și tóte faptele unuĭ popor, tóte aspirațiunile și nevoințele națiunĭ, cercetările istorieĭ nu aŭ dar numaĭ scopul de a enumĕra în ordin cronologic nisce fapte petrecute, ea caută a espune încă care aŭ fost causele întâmplărilor și efectele ce ele aŭ produs, care aŭ fost motivele care aŭ împins pe individĭ spre faptele săvêrșite de dênșiĭ, și planurile de care eĭ eraŭ agitațĭ,

Ast-fel istoria fie-căreĭ națiunĭ este o învĕțătură: oglinda trecutuluĭ și, pentru cine înțelege acésta, oglinda viitoruluĭ.

Tutuora însă istoria spune, că patriotismul, virtutea civică, simplicitatea moravurilor conduc la mărime în tóte cercurile activitățeĭ omenescĭ, că egoismul, luptele de partizĭ, dedarea la plăcerĭ și la moliciune dărâmă statele cele maĭ puternice.

Pornind din acest punct de privire, e evident, e clar, că istoria trebue să intre în tóte amănuntele faptelor petrecute, în tóte emanațiunile viățiĭ unuĭ popor.

Pentru a vorbi de un popor óre-care trebue să cunoscem țéra, în care el a locuit séŭ în care locuesce. Posițiunea, și conformațiunea, clima țĕrilor aŭ o mare influință asupra caracteruluĭ, asupra geniuluĭ unuĭ popor, posițiunea la mare, desvoltarea însemnată a țĕrmurilor prin golfurĭ și promontoriĭ, care formézǎ pentru navigatorĭ adăposturĭ multiple și naturale, aŭ făcutŭ din Grecĭ și din Inglezĭ națiunĭ eminamente comerciale. Cerul frumos și clima plăcută a Grecieĭ și a Italieĭ aŭ avut o influență netăgăduită asupra geniuluĭ artistic al poporuluĭ grecesc și al celuĭ italian. Iată dar Geografia, Topografia, Geologia, Meteorologia care vin și daŭ concursul lor istorieĭ.

Intêile știrĭ despre faptele unuĭ popor se află în cânticele porporane și în poesia epică a popórelor. Nu am nevoie de cât a numi aci pe Omer, care descrie într'o formă nemuritóre întêiul fapt remarcabil al Grecilor. Nu am nevoie de cât a aminti aci Niebelungenlied, care ne vorbesce despre întêile începuturĭ ale germanilor în Europa.

Dațĭ'mĭ voie cu acéstă ocasiune să amintesc un fapt,

puţin cunoscut, şi anume, că aflăm în Niebelungenlied o amintire preciósă despre esistenţa poporuluĭ român în al ḑecelea şi al unspreḑecelea secol, atuncĭ, când el sémănă să se fi retras în fundul carpaţilor pentru a lăsa să trécă incursiunile tutulor barbarilor, carĭ se scurgeaŭ din rĕsĕrit spre apus. Acest poem epic e împărţit în Cânturĭ care se numesc aventurĭ. In aventura a 12 se cântă întêlnirea Regineĭ Kriemhilde cu cruntul Attila, numit în poem Etzel. Regina germană venea ca să se căsătorécă cu Attila. Ea sosesce pe câmpiile dunărene din împrgiurimile Presburguluĭ şi regele Hunilor 'ĭ ese înainte, urmat de toţĭ principiĭ consângenĭ, de toţĭ principiĭ aliaţĭ aĭ luĭ şi de tótă armata hunică şi aliată. Două-ḑecĭ şi patru de princepĭ formaŭ suita luĭ Attila. Inaintea tutulor vedem pe Roman, principele ţĕriĭ Vlahilor cu şépte sute de ostaşĭ, toţĭ călĕreţĭ, care sburaŭ ca păsărele. In urma luĭ vin ceĭ-lalţĭ principĭ. Nu este acésta o dovadă de posiţiunea importantă a Românilor în acele timpurĭ, în care ştirile despre dênşiĭ sunt atât de rarĭ?

Iată dar literatura, ca sorginte de fapte, lăsând a ḑice că desvoltarea literară a unuĭ popor face parte integrantă din însăşĭ viaţa luĭ.

Sunt însă şi alte sciinţĭ, care maĭ în special vin în ajutorul istorieĭ, care maĭ în deosebĭ se ţin de ea.

Puţine fapte se culeg din gura poporuluĭ. Istoricul are maĭ mult a face cu monumente, cu inscripţiunĭ, cu documente de tot felul.

Cine nu are d'enaintea ochilor Piramedele, Obeliscurile şi Templurile Egipetuluĭ, care prin aspectul lor chiar sunt ca o revelaţiune a faptelor poporuluĭ egiptian? In ieroglifele înscrise pe aceste monumente stă săpată pentru sute de secolĭ trecuţĭ şi va sta săpată pentru sute de secolĭ viitorĭ, viaţa întrégă casnică, politică, religiósă, sciinţifică şi artistică a Egipţienilor. Prin descoperirea monumentelor ninivene şi esplicarea inscripţiunilor cuneiforme s'aŭ reconstruit în timpurile nóstre istoria uitată de secolĭ a primelor staturĭ din valea Tigruluĭ şi a Eufratuluĭ. Marmorele Partenonuluĭ, care vor face în vecĭ admiraţiunea lumeĭ, ne-a făcut cu putinţă înţelegerea vieţiĭ poporuluĭ grecesc. Tablele Capitoline ne înregistréză consuliĭ, dictatoriĭ, tribuniĭ militarĭ, censoriĭ şi triumfatoriĭ romanĭ în timp de maĭ mulţĭ secolĭ.

Etă Archeologia şi Filologia, Paleografia şi Diplomatica,

Eraldica şi Genealogia dănd ajutorul lor puternic istorieĭ.

Séŭ credeţĭ că, fără a culege şi a studia inscripţiunile cele vechĭ şi noue, uricile şi documentele diplomatice s'ar putea scrie istoria uneĭ ţerĭ?

Ceea ce s'ar scrie, fără aceste cercetărĭ, s'ar putea asemăna cu o zidire fără de fundament, clădită pe nisip.

Intre sciinţele ausiliare ale istorieĭ îşĭ are şi Numismatica locul eĭ, însemnătatea eĭ.

Acéstă sciinţă se ocupă în special de clasificarea şi esplica ea monetelor şi medaliilor.

Adese-orĭ numaĭ prin monete ni s'aŭ transmis esistinţa unor staturĭ séŭ a unor regĭ.

Orĭ cât de obscurĭ şi de micĭ, e important pentru trecut şi pentru viitor a cunósce starea în care se aflaŭ naţiunile şi relaţiunile popórelor între dênsele. Asa d. e. o monetă din Insula şérpilor de la gurele Dunăriĭ ne dovedesc că acea insulă era o colonie grecéscă. Monetele regilor din Bactriana ne arată că acea ţéră, înfundată în Asia, sta sub influenţa cultureĭ grecescĭ.

Monetele sunt altă dată singurul mijloc pentru a determina cu precisiune întinderea uneĭ dominaţiunĭ. Alecsandru cel Mare al Macedonieĭ, în mersul seŭ cuceritor până în margina Indieĭ, bătea monete cu efigia luĭ în tóte oraşele, ce supunea sceptruluĭ seŭ. Numaĭ prin culegerea acestor monete şi prin descifrarea adese orĭ anevoioasă a numeluĭ oraşuluĭ unde ele aŭ fost bătute, avem astă-ḑĭ date positive despre întinderea imperiuluĭ macedonean.

Prin monete ne orientăm şi asupra influenţeĭ popórelor unele asupra altelor. Ast-fel ne dăm prin monete o socotélă esactă de influenţa esercitată de grecĭ asupra Italieĭ meridionale şi a Sicilieĭ, de lăţirea cultureĭ feniciene asupra republiceĭ catargineze şi în Spania.

Chiar gradul de cultură a popórelor ni se reveléză în mod pipăit prin monetele lor. Cine nu e surprins de o-dată de frumuseţea artistică a monetelor greceştĭ şi de urîciunea monetelor chinezescĭ.

In privirea cronologică adese orĭ monetele sunt nisce semne preciόse, fără de care nu ne-am putea orienta.

Nu numaĭ tóte acestea, dar şi starea economică şi politică a uneĭ ţerĭ póte să fie clasificată prin esistinţa monetelor şi prin studiul lor. Dovadă pipăită despre acésta este numismatica românéscă.

Puţinele desvoltărĭ ce preced, vor fi suficiente, pentru

a dovedi că numismatica nu satisface numaĭ curiositatea amatorilor de colecţiunĭ, ci că ea în adevĕr esistă ca o sciinţă, care merită a atrage atenţiunea orĭ căruĭ om cult.

. Numismatica e o sciinţă cu atât maĭ interesantă, cu cât ea se ocupă de un object, care jócă un rol din cele maĭ importante în viaţa popórelor, de monetă. Şi acest punct e şi el de mare însemnătate pentru studiul istorieĭ nóstre naţionale.

La începutul vieţiĭ popórelor, daraverile dintre ómenĭ se făceaŭ prin schimburĭ directe de objecte între dênşiĭ.

Cel care avea haine şi dorea carne, căuta să găséscă pe proprietarul unuĭ boŭ séŭ al uneĭ oĭ, care avea nevoie de haine. Ce dificultăţĭ nenumĕrate se născeaŭ de aci! Când haina nu era suficientă pentru a cumpăra boul, séŭ când proprietaral haineĭ nu avea nevoie de un boŭ întreg! Se putea întêmpla că nicĭ unul, nicĭ altul nu 'şĭ putea îndeplini dorinţa: fie-care era silit să stea în cea maĭ mare nevoie. Décă unul se întorcea flămând acasă, cel-lalt era espus a tremura de frig séŭ a suferi arşiţa sóreluĭ.

Chiar in timpurile de astădĭ avem esemple despre o asemene stare de lucrurĭ. Nu sunt mulţĭ anĭ, o căntărétă din teatrul liric din Paris făcea o călĕtorie artistică prin lume. Ea ajunse într'o insulă din Oceania şi dădu acolo un concert, Partea ce i s'a cuvenit din câştigul aceluĭ concert se compunea din următórele objecte—3 porcĭ, 23 curcanĭ, 44 puĭ de găină, 5000 nucĭ de coco, miĭ de banane, de lămâĭ şi de portocale. Ce era să facă cântăréţa cu tóte aceste cbjecte, când a părăsit acele insule primitive şi a satisfăcut nevoile stomahuluĭ cu o parte din ele.

Indată ce o societate primesce o desvoltare óre-care, ea caută să învingă aceste dificultăţĭ, care ar face orĭ-ce traiŭ imposibil.

Atuncĭ s'aŭ gândit ómeniĭ, pentru a facilita transacţiunile dintre dênşiĭ, a crea un intermediar.

In starea primitivă; — când proprietarul de haine dorea un boŭ, proprietarul unuĭ boŭ dorea arme, şi proprietarul de arme dorea haine,—tustreĭ trebuia să se adune la un loc, pentru ca nevoile fie-căruia să fie satisfăcute. Acésta era greŭ, adese-orĭ cu neputinţă. De aceea se creă un intermediar timpurar între cumpĕrător şi vĕndător, un intermediar, care avea şi el valórea luĭ proprie, dar care era tot d'o-dată de un us maĭ general.

Intr'o stare maĭ puţin desvoltată, vitele serveaŭ cel maĭ

des de acest intermediar. Valórea vitelor servea de mĕsurător de valóre a altor objecte şi facilita tot d'o-dată transacţiunile, Greciĭ din timpul luĭ Omer estimaŭ armele luĭ Diomed drept 9 boĭ, armele luĭ Glaucu drept 100 boĭ. Romaniĭ se serveaŭ la început în transacţiunile lor comerciale de animale. Ast-fel se esplică cuvêntul pecunia, care derivă de la pecus, vită. .

Vitele puteaŭ servi în timpurĭ primitive.

Cu crescerea şi desvoltarea vieţiĭ sociale, transacţiunile se îmmulţiaŭ, se întindeaŭ, deveneaŭ maĭ complicate. Trebuia găsită o marfă maĭ apropiată de cerinţele ce 'ĭ se făceaŭ de o situaţiune noă şi maĭ complexă. Un boŭ d. e. e greŭ de transportat, nu se póte uşor împărţi, e supus periciuneĭ, şi carnea, uneĭ stricăciunĭ iuţĭ.

După ce s'aŭ făcut multe încercărĭ, cu ferul, cu plumbul, cu pielea, s'a vĕdut că nimic nu egaléză metalele preciόse, arama, iar maĭ ales argintul şi aurul

Causele pentru care metalele preciόse s'aŭ impus ca singuriĭ mĕsurătorĭ tuturor celor-lalte mărfurĭ şi ca intermediarul schimburilor, sunt diferite. Ele se resumă în următórele: Metalele preciόse aŭ singure o valóre intrensecă, proprie a lor, care'şĭ are basă în munca omenéscă, întrebuintată la extracţiunea lor. Ele aŭ o raritate mare, relativ cu cele maĭ mnlte mărfurĭ, care permite ca sub un volum maĭ mic să se ascundă o valóre maĭ mare. Ele aŭ valóre generalminte cunoscută şi întinsă asupra tuturor ţĕrilor. Ele se întrebuinţeză la o mulţime de trebuinţĭ ale ómenilor. Ele se pot impărţi cu lesnire în părţĭ absolut egale unele cu altele. Ele resistă stricăciunilor atmosferice şi se deterioreazǎ cu greŭ. Ele nu se consumă prin întrebuinţare, ca boiĭ şi ele aŭ o greutate şi o densitate omogenă şi aceiaşĭ. Ele pot uşor căpăta un semn de recunóscere, esterior. Ele represintă o valóre maĭ stabilă, maĭ puţin espusă schimbărilor. Étă causele principale pentru care metalele preciόse, fabricate în monete, aŭ devenit cel maĭ important agent al comerciuluĭ intern şi estern.

Uşor se înţelege însă tot-o-dată, cum esistinţa monetelor la un popor e o dovadă palpabilă, necontestată de o viéţă proprie maĭ desvoltată.

Esistinţa monetelor românescĭ în deosebĭ e o revelaţiune, istorică din cele maĭ importante, căcĭ aflăm că Româniĭ âncă din timpurile cele maĭ străvechĭ, din care abia ni-

aŭ remas alte documente, trăiaŭ o viéţă a lor naţională distinctă, îndestul de înaintată.

* * *

Cunoscinţele maĭ întinse despre monetele românescĭ sunt de o dată îndestul de recentă. Lucrul e natural. Colecţiunĭ maĭ că nu esistaŭ pe la începutul socoluluĭ.

Când în ţéră se ivea pe icĭ pe colea o monetă românéscă: ea era considerată maĭ mult ca o relicie preciósă, nepreţuită chiar, a trecutuluĭ nostru. Nicĭ nu se puteaŭ face cercetărĭ sciinţifice, căcĭ nu esista materialul necesar pentru a face investigaţiunĭ.

Cronicariĭ noştri amintesc numaĭ din svon de esistenţa monetelor nóstre naţionale. Neculaiŭ Costin vorbesce de baniĭ luĭ Despot Vodă, şi aĭ luĭ Ivonia, însă nu i-a vĕḑut. George Sĕulescu în al treilea deceniŭ al acestuĭ secol a cules cel d'entéiŭ, mi se pare, monete românescĭ. Avea monete de la patru domnĭ!

In străinătate, culegătoriĭ de monete unguresci şi transilvane eraŭ naturalmente conduşĭ la acuisiţiunĭ de monete românescĭ.

Ia antêia jumĕtate a secoluluĭ nostru două colecţiunĭ eraŭ singurele care puteaŭ servi de sorginte maĭ abundentă a studiuluĭ numismaticeĭ românescĭ, colecţiunea imperială din Viena şi colecţiunea Reichel, din Dresda, încorporată colecţiuneĭ imperiale din Petersburg.

Intêia descriere a uneĭ monete românescĭ se află însă într'o carte rarisimă germană: în Münzbuch a luĭ Wolf Stürmer, tipărită în Lipsca în 1572. Acéstă carte conţine enumerarea şi desemnele a felurite monete din multe ţĕrĭ şi din multe oraşe din secolul al 16. Ea conţine şi desemnul taleruluĭ luĭ Despot Vodă, reprodus ḑece anĭ dupĕ domnia acestuĭ principe aventurar.

In secolul nostru treĭ scriitorĭ s'aŭ ocupat maĭ ales cu studiul monetelor nóstre într'un mod maĭ sistematic: Kőhne, invĕţatul director al museuluĭ numismatic din Petresburg; Ouwaroff, preşedintele societăţiĭ archeologice din Rusia: Timoni, fost Consul Austriac la Ragusa, a căruia monografie a monetelor românescĭ zace încă netipărită în Biblioteca gimnasiuluĭ Schottenstift din Viena.

Toţĭ acestĭ scriitorĭ conţin multe erorĭ. Ele eraŭ însă inevitabile, colecţiunele nu conţineaŭ de cât un numĕr de monete românescĭ fórte restrîns.

Astă-ḑĭ colecţiunile aŭ devenit importante. Colecţiunea Societăţeĭ Academice şi aceea a D-luĭ Doboczky din Pesta sunt fórte însemnate, maĭ ales cea de'ntêiŭ conţine maĭ multe sute de monete românescĭ. Clasificaţiunea devine ast-fel posibilă. Lacune esistă, nesiguranţa nu se póte nega: dar pe ḑi ce mergem, descoperirĭ nouĕ se fac, şi lumina devine maĭ mare.

Numismatica reservéză iubitoruluĭ de istorie naţională multe surprinderĭ, din care cea întâia e fără îndoială aceia, că posedăm multe, aş putea ḑice fórte multe monete din timpurile acele străvechĭ, care până deună-ḑĭ eraŭ considerate ca legendare, şi din care documentele şi datele sunt fórte rarĭ.

Numaĭ monete de ale luĭ Petru Muşat (1374—1390) al Moldoveĭ aŭ trecut prin mânile mele vr'-o 600 bucăţĭ. Societatea Academică posedă cu dublete aprópe vr'o 300 esemplare. Monete de ale luĭ Vlad I. (1360—1374) al Munteniei 'mĭ-a trecut iarăşĭ prin mâinĭ peste 150 bucăţĭ. Societatea Academică posedă o seriă de vr'o sută esemplare.

O altă surprindere ce ne face numismatica românéscă este, că din acele timpurĭ străvechĭ avem în monete şirurĭ întregĭ de domnĭ, şi de la fie-care din acestĭ domnĭ seriĭ admirabile de ḑecimĭ şi de ḑecimĭ de monete.

Aşa d. e. de la ceĭ un-spre-ḑece domnĭ Basarabĭ, cariĭ aŭ domnit de la Alecsandru I (circa 1320) până la Radu III (1477) posedăm monete de la nouă dintr'inşiĭ.

Iată dar un punt noŭ, sigur, necontestat, fixat prin ajutorul numismaticeĭ: O stare de lucrurĭ înaintată în statul român în timpurile fondăriĭ principatelor.

Esistenţa uneĭ bănăriĭ e o dovadă necontestabilă de o ordine politică şi economică înaintată. Maĭ mult încă, Monetele românescĭ în privirea artistică forméză un grup cu totul distinct în ţĕrile rĕsăritene. Ele se cunosc uşor dintre monetele unguresci, leşescĭ, rusescĭ, tătărescĭ, sêrbescĭ, bulgărescĭ. Dar monetele românescĭ surprind încă şi prin frumuseţea lor, în comparaţiune cu monetele contimpurane din ţĕrile vecine. E dar necontestabil că în timpurile cele maĭ apropiate de fundarea Principatelor, Româniĭ se serveaŭ în comerciul lor intern de monete naţionale. Insă cursul monetelor române trecea şi peste fruntariele nóstre, monete românesci s'aŭ găsit şi în Podolia în numĕr destul de însemnat, şi chiar şi în Italia la

Treviso, unde s'a constatat într'un mic tesaur de 375 monete veneţiane, padovane şi acileane de la 1229 până la 1418 şi un bănuţ de la Mircea cel betrân. Acésta este o dovadă necontestabilă, că monetele nóstre naţionale aveaŭ curs şi afară din ţéră, în relaţiunile cu staturĭ îndestul de depărtate.

O altă surprindere este iarăşĭ faptul, că ţéra a bătut banĭ până fórte tărḑiŭ. Chiar dupĕ ce domniĭ noştri aŭ fost siliţĭ să încheie capitulaţiunile cu Pórta, eĭ nu aŭ încetat de a bate monete, şi de a bate monete chiar cu efigia lor. Vom cita pe Despot, pe Ivonia, pe Mihnea.

Ceĭ din urmă banĭ, pe care 'ĭ cunóscem sunt de la Eustaţie Dabija (1662—1666) pentru Moldova, de la Mihaiŭ Radu (1658—1659) pentru Valahia.

Scim însă, că s'aŭ bătut banĭ şi maĭ în urmă. Neculae Mustea ne vorbesce de şalâiĭ, ce bătea la Sucéva Iliaşĭ Vodă, succesorul luĭ Eustaţie Dabija, „cariĭ umblaŭ în ţéra 4 şalâĭ la un ban«.

Cu Fanarioţiĭ aŭ încetat şi bănăriile. Domniile străine nu eraŭ în nimic legate cu trecutul ţériĭ.

Dupĕ cum însă ultimiĭ domnĭ românĭ aŭ bătut medaliĭ, Michaiŭ Vitézu, Constantin Brâncovénu, ast-fel şi primiĭ domnĭ românĭ carĭ aŭ ocupat tronul după domniĭ fanarioţĭ, Alesandru Ghica, Michaiŭ, Sturza aŭ bătut medaliĭ, până ce în timpurile recente bănăria naţională a început iarăşĭ a lucra.

* * *

Epoca cea maĭ interesantă a numismaticeĭ românescĭ este fără îndoială a domniilor naţionale, adecă accea de la fundarea Principatelor (mijlocul secoluluĭ al 14-lea) până la ocuparea tronuluĭ ţerilor surorĭ de către Fanarioţĭ (începutul secolululuĭ al 18-lea). Din acéstă epocă avem şi medaliĭ de la 16 domnĭ pentru Moldova, de la 13 domnĭ pentru Valahia.

O nouă surprindere, care întêmpină pe investigatorul istorieĭ naţionale, când întrébă numismatica ţěriĭ, este— esistinţa monetelor de la domniĭ, pe cariĭ ne-am îndatinat a'ĭ considera ca fundatoriĭ Principatelor: de la Bogdan (circa 1355) şi de la Radu Negru (1374—1383).

Care este metoda de clasificare a monetelor românesĭ? Iată o întrebare cu atât maĭ importantă, cu cât cele maĭ multe monete nu aŭ dată.

Dintre 16 domnĭ moldovenĭ numaĭ patru aŭ pus data pe monetele lor: Alesandru Lăpuşneanu (1552-61—1564-66), Despot (1561-63), Ionasc (1572-74), Dabija (1662-66).

Dintre 13 domnĭ muntenĭ numaĭ la treĭ întêlnim date pe monete séŭ pe medaliĭ: Michaiŭ Vitézu (1593-1601), Constantin Brăncovénu (1688-1714), Mihaiŭ Radu (1658-59).

Clasificarea monetelor românescĭ e în adevĕr fórte anevoiósă.

Numele Domnitoruluĭ, durata domnieĭ constatată dupĕ documente şi cronice, şi elementul artistic sunt singuriĭ nostri conducĕtorĭ.

Elementul artistic e caracterisat maĭ ales în forma literelor.

In occidentul Europeĭ se întrebuinţa în veacul de mijloç, în secoliĭ al 14-lea, al 15-lea şi încă pe la începutul secoluluĭ al 16-lea o formă de litere cu totul particulară, numită litere monacale, întrebuinţate, inventate poate de călugărĭ în scrierea numeróselor manuscripte, ce provin din cenobiile monacale. In urmă, aceste litere aŭ făcut loc literelor lapidare, pe care le întrebuinţăm şi astă-ḑĭ. Cu cât aceste litere monacale sunt maĭ simple, maĭ puţin înfrumuseţate, cu atât ele sunt maĭ vechĭ.

Aceste criteriĭ concordă şi cu acele ce le aflăm pe monetele unguresci, săsescĭ şi germane, contimpurane şi care cu tótă diferinţa, aŭ o asemănare de tip cu monetele nóstre, şi pe care adese-orĭ anul constată într'un mod nedubios timpul în care ele aŭ fost bătute.

Pe acéstă cale o nouĕ surprindere ne aşteptă. Cele maĭ vechĭ monete românescĭ aŭ inscripţiunĭ latinescĭ. In Moldova aceste inscripţiunĭ latinescĭ se mănţin un timp maĭ îndelungat de cât în Valahia, unde legenda slavinéscă apare curând. Monetele cu legendele latinescĭ aŭ şi particularitatea, că sunt maĭ frumóse fără asemănare, de cât acele cu legende slavinescĭ, unde momentul artistic e de o inferioritate necontestată.

Tipurile monetelor românescĭ sunt iarăşĭ caracteristice pentru dênsele, propriĭ lor.

Pe monetele moldovenescĭ, capulŭ de boŭ cu o stea între córne e constant. Tóte monetele păstréză acest semn, la care se recunósce cel maĭ sigur o monetă moldovenéscă. Cele maĭ dese, de o parte şi de alta de capul de boŭ, se maĭ vede o rozetă séŭ o stea şi pătrarul luneĭ.

Afară de capul de bour monetele moldovenescĭ maĭ aŭ pe dênsele adese un alt semn, imitat de pe monetele ungurescĭ. Pe cele maĭ vechĭ, de la Bogdan până la urmaşiĭ luĭ Alesandru cel Bun, scutul caseĭ Anjou, care domnea în Ungaria: adică un scut împărţit în doă: de o parte cu treĭ grindĭ, de altă parte cu două séŭ maĭ multe florĭ de crin. Pe cele de la Bogdan II, tatăl luĭ Stefan cel mare încóce, crucea patriarcală adecă crucea cu două bare.

Pe monetele muntenescĭ semnele constante de la Vlad I până la Vlad V sunt: Acuila pe un coif de cavaler maĭ mult séŭ maĭ puţin ornat, şi scutul caseĭ Anjou fără florĭ de crin.

Esceptiunĭ de la aceste regule fac: în Moldova, Alesandru Lăpuşneanu, Despot, Ionasc şi Dabija, care însă nu aŭ lepădat capul de boŭ; în Valahia, Mihaiŭ Vitézu, Mihaiŭ Radu şi Constantin Brăncoveanu.

Seria monetelor muntenescĭ, care încep cu Vlad I, presintă un interes mare, fiind că, precum am maĭ amintit, presintă maĭ în complect şirul Basarabilor carĭ aŭ domnit.

In adevĕr Tugomir (1300) şi cu fiul sĕŭ Alesandru (1320—1360) ne lipsesc încă.

Avem însă pe amîndoĭ fiiĭ luĭ Alesandru Vodă, cariĭ aŭ domnit: pe Vlad I (1360 — 1374) şi pe Radu I Negru (1374—1383).

Avem pe urmă pe amîndoĭ fiiĭ luĭ Radu Negru, pe Dan I (1383—1386) şi pe Mircea I (1386—1418).

Din ceĭ patru fiĭ aĭ luĭ Mircea I cariĭ aŭ stătut pe tronul Ţĕriĭ Muntenescĭ avem pe Mihail I (1418) pe Radu II (1437) pe Vlad II Dracu (1431—1445).

In fine seria se încheie cu fiiĭ luĭ Vlad II Dracu, cu Vlad III Ţepeş (1445—1462, 1477—1492) şi cu Radu III (1462—1477).

Dupĕ acéstă serie a Basarabilor avem pentru Muntenia: monete de la Radu al IV cel Mare (1493—1508), de la Vlad V (1530—1532), de la Mihaiŭ Radu (1658—1659); medaliĭ, de la Mihaiŭ Vitézu (1593—1601) şi de la Constantin Brâncoveanu (1688—1714).

Familia Basarabilor aŭ dat ţĕriĭ domnĭ însemnaţĭ, căpitanĭ marĭ. Alesandru I şi Vlad I înfrîng pe regiĭ Ungarieĭ în diferite rândurĭ. Mircea, Vlad Dracu şi Vlad Ţepeş se bat cu eroismu în contra Turcilor. Mircea chiar se face un moment, am putea ḑice, arbitrul politiceĭ orientale, când devine amicul şi susţiitorul luĭ Musa în contra luĭ Mohammed.

Nu pot să nu citez aci, cum Doxaki Hurmuzaki, eminentul nostru istoric, caracteriséză pe acest domn mare: «Energic şi cu minte, întreprinzător şi curagios, iubitor de libertate şi rĕsboinic, înţelegător de marĭ planurĭ, dispus «la fapte mărețe, Mircea era un amic util, un camarad «fidel pentru aceĭ cariĭ cugetaŭ identic cu dênsul, o spaimă «pentru veciniĭ neliniştiţĭ şi un adversar periculos pe «câmpul de bătaie».

Numaĭ monetele luĭ Vlad I, Radu I şi Dan I aŭ legende cu litere latinescĭ, asemine şi monetele luĭ Mihaiŭ Radu precum şi medaliile luĭ Michaiŭ Vitézu şi ale luĭ Constantin Brâncoveanu. Monetele de la ceĭ lalţĭ domnĭ aŭ legende slavonescĭ, în care forma literelor e de asemine decisivă pentru clasificare. Influenţa stiluluĭ literelor monachale latinescĭ se vede reflectată şi asupra stiluluĭ literilor slavone.

E de mare interes a cunósce maĭ în amănunţimĭ aceste monete. Iată-le.

MONETELE DOMNILOR VALACHIEI

1. Vlad I.

Descriŭ unul din exemplarele de argint ale Colecţiuniĭ Societăţiĭ Academice.

Av. † M LADIZLAI WAIWODE într'un cerc de perle din afară şi un cerc linear în lăuntru; în miḑloc un scut împărţit d'a-lungul în două, în care în drépta patru grinḑĭ transversale, în stânga nimic.

Rev. † TRANSALPINI; în miḑloc un coif închis şi coronat, pe care spre drépta o acuilă cu capul spre stânga,

2. Radu Negru.

Moneta de argint ce descriŭ este încă inedită şi se păstréză în colecţiunea Societăţiĭ Academice. Ea făcea parte dintr'un tesaur îndestul de însemnat, descoperit sunt vr'o treĭ anĭ în judeţul Prahova şi care conţinea, pe lîngă dînsa, banĭ de la Vlad I, II şi III, de la Radu II şi III, precum şi monetele de la Asan şi Straşimir în Bulgaria.

Av. M. RADVL... WAW între două cercurĭ de perle; în miḑloc un scut împărţit d'a lungul în două, în drépta

treĭ grindĭ transversale, în stânga două florĭ de crin o-puse una alteia.

Rev. † TRANSALPAI între două cercurĭ lineare; în midloc un coif ornat, d'asupra luĭ acuila spre drépta cu capul spre stânga.

3. Dan I.

Exemplarul de argint al colecţiuniĭ Societăţiĭ Academice e inedit şi unic.

Av. Vulturul spre drépta cu capul spre stânga. In drépta o frunză de trifoiu şi D, în stânga o cruce. Impregiur un cerc de perle.

Rev. O cruce grecéscă cu câte o cruce de trifoiŭ între fie-care din crăciĭ eĭ. Impregiur un cerc de perle.

4. Mircea I.

Monetele luĭ Mircea sunt fórte rare, dar şi fórte interesante, atât din causa stiluluĭ, precum am amintit maĭ sus, cum şi prin diversitatea lor.

Descriŭ un exemplar de argint al Societăţiĭ Academice, care pórtă pe dênsul precum a descoperit învĕţatul nostru coleg B. P. Hasdeŭ, pe lîngă numele *Mircea* pe acela de *Rostislav*.

Av. † POCTH SIЛПБ într'un cerc de perle; în midloc un scut despărţit d'alungul în două, în care în drépta nimic, în stânga cincĭ grindĭ transversale; pe colţul de sus al scutuluĭ un coif ornat, pe care stă o acuilă întórsă spre drépta cu capul spre stânga.

Rev. IΩ MPYЯ БO într'un cerc de perle; în midloc figura în picióre a Domnitoruluĭ, cu barbă, cu plete şi cu corónă; în mâna dréptă lancea, în cea stângă globul cu crucea pe el.

5. Michail I.

Fiul luĭ Mircea I

Descriu unul din esemplarele de argint ale acestor monete înedite şi rarissime, păstrate în colecţiunea Societăţiĭ academice.

Av. IΩ MX | ЯЛ БОI; în mijloc un scut despărţit de-a lungul în doă, în dr. nimic, în st. treĭ grindĭ transversale, pe colţul stîng al coifuluĭ un scut ornat, pe care o acuilă întórsă spre dreapta, cu capul spre stînga.

Rev. IΩ M | XЯЛБ încongiurat de un cerc de perle; în mijloc figura în picióre a Domnitoruluĭ, cu barbă, cu plete şi cu coroană, în mâna dréptă lancea, în cea stîngă globul cu crucea pe el.

5. Radul II

Fiul luĭ Mircea

Moneta de argint unică şi inedită ce descriŭ, aparţine Colecţiuniĭ Societăţiĭ Academice.

Av. IΩ PЯ | ДОУЛЯ între două cercurĭ lineare; în mijloc un coif, d'asupra căruia un vultur spre drépta, cu capul spre stînga.

Rev. † БЪЛIKOI БОБВОДЯ între două cercurĭ de perle; în mijloc un scut împărţit d'a-lungul în două, în drépta treĭ grindĭ transversale, în stânga ϑ.

6. Vlad II Dracu

Fiul luĭ Mircea

Monetele rare ale acestuĭ Domn sunt de două diferite modele.

Descriu un examplar de argint al colecţiuniĭ Societăţiĭ Academice.

Av. IΩЯН БЛЯТI; în mijloc un coif ornat, d'asupra căruia o acuilă spre drépta, cu capul spre stânga, pe spatele acuileĭ o cruce împregiurată cu patru puncturĭ.

Rev. † IΩЯН БЛЯTIСЛЯ БОIБОДЯ; în mijloc un scut împărţit d'alungul în două, în drépta patru grindĭ transversale, în stânga nimic.

7. Radul III

Fiul luĭ Dracu.

Moneta de argint ce descriu e unică şi inedită. Ea aparţine colecţiuniĭ Societăţiĭ Academice.

Av. † IΩ PЯ | Д.... încongiurat de un cerc de perle; în mijloc un coif ornat, pe care o acuilă spre drépta cu capul spre stînga.

Rev. ✝ ІѠ РѢЛАД....(?) ОДА într'un cerc de perle şi un cerc linear; în mijloc un scut împărţit d'a-lungul în două, în drépta nimic, în stînga patru grindĭ transversale.

8. Vlad III Ţapeş

Fiul luĭ Dracu

Şi de la acest Domn avem monete de argint de diferite tipurĭ şi de diferite modele.

Descriŭ un esemplar al colecţiuniĭ Societăţiĭ Academice.

Av. ✝ ѠВЛАД | ІСЛАВА ✝ între două cercurĭ liniare; în mijloc un coif, d'asupra o acuilă, spre stînga, cu capul spre drépta; în stînga o scară, o cruce şi o stea cu şése radĭe.

Rev. ✝ ІѠ ВЛАДІСЛАВЪ ВОЕВОДА între un cerc linear şi un cerc de perle; în mijloc un scut împărţit d'a-lungul în două, în drépta două grindĭ transversale, în stînga semiluna; d'asupra scutuluĭ o cruce.

9. Radu IV cel Mare

Moneta de argint ce descriŭ este unică, dar a fost publicată de D. I. Versen. Ea aparţiune colecţieĭ Societăţiĭ Academice.

Av. ІѠ РАДУ ВОИВОД. ГИВ între un cerc de perle şi un cerc linear; în mijloc un scut împărţit d'a-lungul în două, în drépta semiluna şi o stea cu şése radĭe, în stînga treĭ grindĭ transversale.

Rev. ІѠ РАДУЛ | ВОИВОД între un cerc de perle şi un cerc linear; în mijloc un coif, d'asupra o acuilă spre drépta, cu capul spre stînga, pe spatele acuileĭ o cruce.

Literele ГИВ din avers semnifică fără îndoială «Gospodin Vlaşkoi», carĭ cuvinte fac parte din titulatura Domnilor muntenescĭ.

10. Vlad V.

Descriŭ unul din esemplarele acestor monete de argint fórte rare, care aparţine colecţiuniĭ Societăţiĭ Academice.

Av. ✝ ІѠ ВЛАД | ИСЛА ВОИД între un cerc de perle şi un cerc linear; în mijloc un coif fórte ornat, pe care stă o acuilă spre drépta, cu capul spre stînga.

Rev. ✝ ІѠ ВЛАДІСЛА ВОІВОД ГИВ între un cerc de perle şi un cerc linear; în mijloc un scut împărţit d'a-lungul în două, în stînga o semilună şi o stea cu şése radĭe, în drépta treĭ grindĭ transversale.

Medaliile luĭ Mihaiŭ Vitézul sunt importante pentru istoria acestuĭ mare domn. Ele aŭ fost bătute în 1600, după ce Mihaiŭ învinse în primăvara aceluĭ an pe Eremia Movilă şi după ce fu numit de Rudolf Impĕratul, locotenent al sĕŭ pentru Transilvania.

Mihaiŭ Vitézu a bătut medaliĭ marĭ şi micĭ, de aur şi de argint, tóte de o mare raritate. Descriŭ medalia cea mare de aur din museul Vieneĭ:

Av MICHAEL : VAL*(achiae)*: TRANS*(alpinae)*: WAIW*(oda)*: S*(acrae)*: C*(uesareae)*: RE*(giae)*: M*(aiestatis)*: CONS*(iliarius)*: PER: între un cerc de perle şi un cerc linear; în mijloc bustul bărbos al principeluĭ, pe umere cu o manta ornamentată şi cu un guler de blană, pe cap o căciulă de blană cu surgiuc cu petre scumpe.

Rev. ⁘ TRANSYL*(vaniam)* : LOCVMT*(enens)* : CIS : TRAN*(sylvaniam)* : PAR*(tesque)* : EI*(usdem)* : SVP*(remus)*: EXER*(citus)* : GE*(neralis)* : CAP*(itaneus)* : între un cerc de perle din afară şi un cerc linear indoit şi altul de perle înlăuntru : în mijloc : A*(nno)* D*(omini)* : | VIGILANTIA : VIRTV | TE: ET: ARMI | S: VICTORI | AM: NACT ⁘ VS ⁘ | 1600 | § | în noă linie.

Cine póte pronunţa numele luĭ Mihaiŭ Vitézul fără a tresare, căcĭ el conţinea în sine tot geniul naţiuneĭ române.

Medalia dice că a fost „victorios prin neadormire şi virtute“. Să reamintim însă şi cum vorbesc de el doĭ scriitorĭ străinĭ, unul, un contimpuran, care l'a cunoscut, altul, un istoric, care l'a judecat.

Iată ce ne spune biograful seŭ, Balthazar Walter din Silesia: «Generosul Ban Mihaiŭ, fiul luĭ Petru, care stătuse Domn al ţĕriĭ înainte de Alesandru, era cunoscut «tuturor prin strălucirea părinţilor şi a nascereĭ séle, prin «o distinsă frumuseţe şi o justă statură a trupuluĭ; de

«asemine era lăudat de toţĭ pentru virtuţile séle cele a-
«lese, pentru că era plin de pietate către D-ḑeŭ, de a-
«móre către patrie, era bine-voitoriŭ către semenii seĭ,
«blând către ceĭ maĭ micĭ, drept către toţĭ şi sincer,
«constant şi liberal şi cu alte maĭ multe asemine virtuţĭ
«infrumuseţat. Toţĭ ceĭ bunĭ se simţeaŭ atraşĭ cu amóre
«prin atâtea calităţĭ sublime, prin o inimă atât de gene-
«rósă şi care de la natură părea a fi chemată la fapte
«marĭ, nu maĭ puţin prin elocinţa cuvintelor séle, care,
«ver când cerea, fără pregătire sciea să curgă dulce şi înţelept.»

Engel, istoricul rece şi cumpĕtat, merge însă maĭ departe de cât Walther în panegiricul ce face despre Mihaiŭ. Iată ce ḑice Engel: «Să punem florĭ pe mormêntul «acestuĭ principe, a căruia fapte sunt de un interes i«storic universal. Şi el a ajutat, şi a ajutat puternic a apĕra «Europa de invasiunea Musulmanilor. Daca acest bărbat «ar fi avut o cultură occidentală, şi décă nu ar fi trăit «într'un timp atât de dificil, décă nu ar fi avut a face «cu ómenĭ ca Basta, ca Sigismund Bathori şi ca Ieremia «Movilă; acest bărbat ar fi făcut minunĭ, ar fi fost pus «de istorie alăturea cu Temistocle şi cu Ioan Hunyadi. «Décă domnia luĭ ar fi durat un timp maĭ îndelungat, «o sórtă maĭ propice era asigurată Ţĕrilor de la Du«nărea de jos.»

Baniĭ luĭ Mihnea Vodă sunt fórte rarĭ. Eĭ aŭ un tip diferit de tóte medaliile şi baniĭ descrişĭ până acum.

O monetă rarisimă de bilion din colecţiunea Societăţeĭ academice e cea următóre:

Av. † IO MICHAEL. RAD. D. G. VL.TR.PR(adecă *Ioannes Michael Radul Dei Gratia Valachiae Transalpinae Princeps)* între doă cercurĭ de sféră; în mijloc bustul principeluĭ încoronat, spre stînga; în armură, ţiind sceptrul în drépta, sabia în stânga; în câmp la drépta 16, la stânga 58.

Rev. † SI DEVS (*nobisc*)VM. QVIS CON(*tra*) NO(*s*) între doă cercurĭ de sféră; în mijloc acuila cu doă capete, avĕnd d'asupra o corónă deschisă.

Legenda banilor luĭ Mihail Radu.: Si deus nobiscum quis contra nos «imprejrul vulturuluĭ împĕrătesc, arată de simţimintele energice ale acestuĭ principe, care în timpurĭ dificile, pe când Europa întrégă tremura de Turcĭ, con-

cepuse ideia independinţeĭ. El muri pribeag în Transilvania în anul 1660, victimă a silinţelor luĭ patriotice.

Cu Brăncovénu se încheie seria domnilor românĭ cariĭ aŭ bătut monete séŭ medaliĭ. Medaliile luĭ Brâncoveanu sunt, putem ḑice, rĕmăşiţĭ elocinte ale sfîrşituluĭ tragic al acestuĭ domn. Ele eraŭ bătute ca să fie împărţite la festivităţile cele marĭ ce eraŭ să se facă în Bucurescĭ în primăvara anuluĭ 1714, cu ocasiunea serbăriĭ anuluĭ al 25-lea de domnie şi a nunţiĭ unuia din feciorĭĭ sĕĭ cu fata luĭ Antioh Cantemir. Tóte eraŭ pregătite pentru veselie şi nuntă. Tóte se schimbară în întristare şi lacrimĭ. Capidji Başa din Constantinopole nu venea, precum credea Brancoveanu, pentru a ilustra serbarea, ci aducea Domnuluĭ mazilia. In Vinerea Patimilor a anuluĭ 1714 Brăncoveanu fu pornit la Constantinopole. Acolo el fu închis în cele 7 turnurĭ cu Văcărescu. In 26 August 1714 el fu decapitat. Medaliile fusese capul principal al acusaţiunilor, făcute la Pórtă în contra luĭ de inimicĭĭ sĕĭ.

Descriŭ medalia de aur din colecţiunea societăţiĭ academice.

Av. CONSTANTINVS. BASSARABA. DE. BRANKOWAN, într'un îndoit cerc linear; în mijloc bustul principeluĭ spre stînga, pe cap o căciulă de blană cu surguc, în spate o manta cu guler de blană şi agrafă.

Rev. D. G. VOIVODA. ET. PRINCEPS. VALACHIAE. TRANS. ALPINAE. într'un îndoit cerc linear; în mijloc un scut oval, decorat cu florĭ şi cu doĭ balaurĭ, cu o acuilă cu aripele pe jumĕtate rădicate, capul spre drépta, crucea în cioc, stînd pe un deluţ şi avĕnd sus în drépta sórele şi luna, iar jos în drépta 17 şi în stînga 13. Sub scut în drépta C, în stînga H; d'asupra scutuluĭ corónа princiară

Monetele Moldovenescĭ nu sunt maĭ puţin interesante. Din 16 domnĭ, numaĭ doĭ aŭ monete cu legende slavinescĭ: Bogdan I, Stefan Locustă şi Ivonia.

Monetele luĭ Bogdan I (1355), luĭ Petru I Muşat (1374—1390), luĭ Stefan I (1395), luĭ Alecsandru cel Bun (1401—1433), luĭ Iliaş I (1433—1434) şi a luĭ Iliaş I şi Stefan II (1435—1442) sunt fórte interesante, prin tipul lor uniform şi prin frumuseţea lor.

O serie bogată se presintă în monetele luĭ Petru Muşat care a fost fără îndoială un organisator bun al ţercĭ, precum s'a dovedit ca politic profund, când prin însistenţa

şi concursul seŭ isbuti a conchide în 1389 tripla alianţă de Lublin între Polonia, Valahia şi Moldavia. E interesant a aminti că monetele cunoscute de la dênsul provin maĭ ales din treĭ micĭ tesaururĭ descoperite la Roman, la Mamorniţa şi la Cernăuţĭ. Ele surprind prin diversitatea şi adesea prin alteraţiunea legendeĭ.

Monetele luĭ Alesandru cel bun sunt însă fără îndoială cele maĭ frumóse în privirea valóreĭ artistice. Seria de la acest domn presintă încă un alt interes prin diversitatea modeluluĭ, 3 diferite mărimĭ de argint, 2 diferite mărimĭ de aramă. Descrierea acestor monete e cea de maĭ jos:

1. Bogdan I

Unicul exemplar de *aramă* cunoscut din monetele acestuĭ Domn se află în colecţiunea societăţiĭ Academice.

Av. MONeta moldaVIE între doă cercurĭ de perle; în mijloc un cap de bour, între córne o stea cu cincĭ raze; în drépta semiluna, în stânga o rosetă cu cincĭ frunze.

Rev. BOGDan WAIWO între doue cercurĭ de perle; în mijloc un scut despărţit d'a-lungul în doue, în drépta doă florĭ de crin îndoite, aşeḑate una peste alta, în stânga treĭ grinḑĭ transversale. D'asupra scutuluĭ o corónă deschisă cu treĭ crăcĭ.

2. Petru Muşat

*Av.** SI M PETRI WOIWODI între doă cercurĭ de perle; în mijloc un cap de bour, între córne o stea cu cincĭ raze, în drépta o rosetă cu cincĭ frunze, în stânga semiluna.

Rev. * SI MOLDAVIENSIS între doue cercurĭ de perle; în mijloc un scut despărţit d'a-lungul în doue, în drépta treĭ grinḑĭ transversale, în stânga doue florĭ de crin îndoite aşeḑate una peste alta.

3. Stefani I

Singurul exemplar cunoscut al acesteĭ monete *de argint* se află în colecţiunea societăţiĭ Academice.

Av. stePAN WOIODA între doue cercurĭ de perle; în mijloc un cap de bour, între córne o stea cu cincĭ raze, în drépta o rosetă cu cincĭ frunze, în stânga semiluna.

Rev. * S MONE * TA între doue cercurĭ de perle; în mijloc un scut despărţit d'a-lungul în doue, în drépta treĭ grinḑĭ transversale, în stânga doue frunze trilobate aşeḑate una peste alta.

4. Alexandru I. cel bun

Av. † NONE(ta): ALEXANDRI între doue cercurĭ de perle; în mijloc un cap de bour, între córne o stea cu cincĭ raze, în drépta o rosetă cu cincĭ frunze, în stânga semiluna.

Rev. WD : MOLDAVIENSIS în doue cercurĭ de perle; în mijloc un scut despărţit d'a-lungul în doue, în drépta treĭ grinḑĭ tranversale, în stânga şése florĭ de crin, aşeḑate una peste alta în doue rândurĭ verticale. D'asupra scutuluĭ un cap de bour.

5. Iliaş I.

Moneta *de argint* ce descriŭ e din colecţiunea societăţiĭ Academice.

Av. † ELIAS WOIWODA între doue cercurĭ de perle; în mijloc un cap de bour, între córne o stea cu cincĭ raze; în drépta o rosetă cu cincĭ frunze, în stânga semiluna.

Rev. † ELIAS WOIWODA între doue cercurĭ de perle; în mijloc un scut în care ∩—∩, d'asupra căruia o cruce. D'asupra scutuluĭ un A, în drépta scutuluĭ o cruce.

6. Iliaş I şi Stefan II,

Cu neasemănare însă maĭ rară de cât cea precedinte, este unica monetă *de argint* din colecţiunea societăţiĭ Academice, care este bătută în timpul când amândoĭ fiiĭ luĭ Alexandru cel Bun îşĭ împărţise domnia Moldoveĭ, trăind câţĭ-va anĭ în pace şi linisce.

Av. † ELIAS WOIwODA între doue cercurĭ de perle; în mijloc un cap de bour, între córne o stea cu cincĭ raze, în drépta o rosetă cu cincĭ frunze, în stânga semiluna.

Rev. SDEPANVs WOIwodA între doue cercurĭ de perle; în mijloc un scut despărţit d'a-lungul în doue, în drépta treĭ grinḑĭ transversale, în stânga şépte florĭ de crin (séŭ şépte coróne) aşeḑate una peste alta în doue rândurĭ verticale de 4 şi 3. D'asupra scutuluĭ o corónă cu treĭ crăcĭ.

Monetele familieĭ luĭ Stefan cel Mare pórtă tipurĭ di-

ferite. Bogdan II, tatăl luĭ Stefan cel mare (1454—1455) are monete cu legendă slavinéscă, asemine și Stefan al V Locustă, fratele luĭ Petru Rareș.

Stefan cel mare însușĭ (1458—1504), Stefănița Vodă (1518—1527), Petru III Rareș (1527—1536, 1541—1546) aŭ bătut monete de un model maĭ mic de cât baniĭ luĭ Petru Mușat séŭ aĭ luĭ Alecsandru cel Bun, însă sunt tot atât de frumóse.

Trebue să sperăm, că se vor afla maĭ multe monete de la marele Stefan-Vodă, despre care un contimpuran ḑice „că era un bărbat plin de mărire de inimă, și ilustru prin „faptele séle de resbel norocóse în contra Turcilor, Polonezilor, Ungurilor și Tătarilor.

Iată și aceste monete:

7. Bogdan II.

Tatăl luĭ Stefan cel Mare.

Av. † IѠ БОГДАН ВОЕВОДА ГОС între doue cercurĭ lineare; în mijloc un cap de bour, între córne o stea cu cincĭ raze, în drépta o rosetă, în stânga semiluna.

Rev. † ПОДАР ЗЕМЛИ МОЛДАВСКОІ între doue cercurĭ lineare; literele АР și АВ sunt unite în monograme; în mijloc un scut cu crucea patriarcală.

8. Stefan III. cel Mare

Esemplarul *de argint* al colectiuniĭ societățiĭ Academice e următorul:

Av. * MONETA MOLDAV între doue cercurĭ de perle; în mijloc un cap de bour, între córne o stea cu cincĭ raze, în drépta o rosetă cu cincĭ frunze, în stânga semiluna.

Rev. * STEPANVS VOIEV între doue cercurĭ de perle; în mijloc un scut cu crucea patriarcală.

9. Stefănița IV Vodă

Descriŭ exemplarul *de argint* al colecțiuniĭ societățiĭ Academice.

Av. † MONETA MOLDAVIE între doue cercurĭ de perle; în mijloc un cap de bour, între córne o stea cu cincĭ raze, în drépta o rosetă cu cincĭ frunze, în stânga semiluna.

Rev. † STEHANUS VOIEVODA între doue cercurĭ de perle; în mijloc un scut, în care în drépta o cunună d'asupra uneĭ rosete cu cincĭ frunze, în stânga treĭ grinḑĭ transversale.

10. Petru III. Rareș

Unica monetă cunoscută de la acest Domn aflată în Bucovina, in tĕrgul Siretuluĭ, aparține colecțiuniĭ societățiĭ Academice într'un esemplar *de argint.*

Av. † PETRVS VOIEVODA M între doue cercurĭ de perle; în mijloc un cap de bour, între córne o stea cu cincĭ raze, în drépta o rosetă cu cincĭ frunze, în stânga semiluna.

Rev. moNETA MOLDAVIE între doue cercurĭ de perle; în mijloc un scut cu crucea patriarcală, în drépta un D, în stânga un R resturnat. D'asupra scutuluĭ o corónă cu treĭ crăcĭ.

12. Stefan V Locustă.

Descriŭ unul din exemplarele Societățiĭ Academice:

Av. † IѠ СТЕФАНА ВОЕВОДА * ГОСПО între douĕ cercurĭ de perle; în miḑloc un scut cu un cap de bour, între córne o stea cu cincĭ raze, în drépta o rosetă cu cincĭ frunḑe, în stânga semiluna.

Rev. † ДАР * ЗЕМЛИ МОЛДАВ * СКОИ între douĕ cercurĭ de perle; în miḑloc un scut cu crucea patriarcală, de amêndouĕ părțile ale scutuluĭ câte o rosetă cu cincĭ frunḑe.

Maĭ am a descri monetele a patru domnĭ moldovenĭ: montele rivalilor Alecsandru Lapușneann și Despot Vodă din care cel d'ântĕiŭ a murit otrăvit, și a lăsat un nume teribil în urmă'ĭ, iar cel al doilea a fost ucis de buzduganul învingătoruluĭ seŭ Tomșa-Vodă; monetele luĭ Ionasc Vodă, a domnuluĭ celuĭ plin de vitejie, cu o mórte nu maĭ puțin tragică de cât ceĭ-lalțĭ doĭ amintițĭ, căcĭ el fu legat de doue cămilĭ, carĭ ĭĭ sdrobiră trupul, și în fine monetele luĭ Eustatie Dabija (1662—1666). Descrierea monetelor acestor domnĭ e cea următóre:

13 Alexandru III Lăpuşnénu.

Monetele luĭ Alexandru Lăpuşnénu sunt din întêia luĭ domnie. Ele sunt de argint şi fórte rare.

Av. PATRONA o MOLDAWI o, între două cercurĭ de perle; in miḑloc Madona încoronată, cu Hristos pe bratul drept; în drépta un S, în stânga un M (adică Sancta Maria), de desubt o rosetă cu şése frunze.

Rev. ALEXANDRU D, G. W. MOL. 1558 (adică: Alexander Dei Gratia Woiwoda Moldaviae), între două cercurĭ de perle; în miḑloc un scut despărţit în patru, avênd în miḑloc un scutişor cu capul de bour, în drépta sus treĭ grinḑĭ transversale, jos treĭ rosete înşirate d'a-curmezişul, în stânga sus o cruce patriarcală, jos două florĭ de crin unite prin códă aşeḑate d'a-curmezişul.

Exemplarul acesta aparţine colecţiuniĭ societăţiĭ Academice.

14 Ioan Eraclid Despot

Monetele acestuĭ Domn aventurar sunt din cele maĭ rare, din cele maĭ interesante. Ele sunt bătute din odóre luate din monastirĭ, şi scim că un Sas din Transilvania, anume Wolf, conducea bănăria acestuĭ Domn.

Avem de la Despot galbenĭ de aur, talerĭ de argint şi denarĭ de argint.

Descriŭ galbenul unic din colecţiunea Doboczky din Pesta.

Av. HERACLiDIS. DESPOTE PATRIS. PATR(iae moneta) în două cercurĭ de perle, literele OT în «Despote» fiind scrise în monogramă; în miḑloc capul bărbos şi încoronat al luĭ Despot spre stânga, la gât şi pe umerĭ cu lorica de fer. In drépta 6, în stânga 2, ceia ce indică anul 1563.

Rev. VINDEX. ET. DEFENSOR. LiBERTAT(is): PATR(iae) între două cercurĭ de perle; în miḑloc un scut împărţit în patru şi avênd în miḑloc un scutişor cu un cap de bour, în drépta sus un turn, jos un leŭ păşind spre drépta, în stânga sus un arbore cu un şérpe împregiur, jos un pesce spre stânga cu un inel în gură. Peste scutul principal o acuilă cu două capete şi cu aripele întinse, peste care o corónă deschisă.

15. Ionaşcu Vodă

Monetele luĭ Ionaşcu-Vodă sunt atât de rare, în cât Miron Costin nu vorbesce de dînsele de cât după ḑisele altora. O esplicaţiune satisfăcătóre a întregeĭ legende a acestor banĭ s'a dat d'ântâiŭ de învĕţatul d. August Treb. Laurian. ѠТЄЦ МОЛДОВЄІ în giurul capuluĭ luĭ Vodă «Părintele Moldavieĭ.» In giurul scutuluĭ cetimŭ: ѦКЧЄГХЄРЄГІЄ МОЛДОВЄІ, saŭ *monetă* (dela akce, turcesce) cu *semnul* de la grecesce χαραγὴ) *Moldoveĭ.*

Iată descrierea unuia din exemplarele colecţiuniĭ societăţiĭ Academice, de arme.

Av. ѠТЄЦ. МОЛДОВЄІ între două cercurĭ de perle; în miḑloc capul bărbos al luĭ Ionaşcu cu căciula de blană spre stânga, împregiurul gâtuluĭ lorica.

Rev. ѦКЧЄ. ГХЄРЄГІЄ. МОЛДОВЄІ între două cercurĭ de perle; în miḑloc un cap de bour, între córne o stea cu cincĭ raze, în drépta З, în stâng ПѦ, adică 7081 saŭ 1573.

16. Eustatie Dabija

Ouvaroff cel întâiŭ a făcut cunoscut monetele acestuĭ Domn. Ele sunt rarissime şi din nenorocire, colecţiunea societăţiĭ Academice nu posedă nicĭ un exemplar.

Descriŭ unul din exemplarele cele de aramă din colecţiunea Doboczky.

Av. IOHANN ISTRAT DaB(iza) W(*oivoda*) între două cercurĭ de perle; în miḑloc un călăreţ mergênd la galop spre drépta, jos un cap de bour, d'asupra coróna princiară.

Rev. SOLIDUS MOLDAVIE între două cercurĭ de perle; cu literele MOL unite într'o monogramă; în miḑloc două bastóne de comandament încrucişate, peste care o căciulă de blană cu treĭ pene. Intr'un C mare monograma slavonă a luĭ Dabija, în giurul căruia patru puncte. Sus coróna princiară.

Am ajuns la capătul espuneriĭ mele. Voiŭ fi fericit, décă acéstă scurtă espunere a putut să vĕ intereseze. Interesul ce'l veţĭ purta pentru numismatica, măreşte numaĭ cer-

cul interesuluĭ pentru istoria națională. Aş dori însă ca să fi adus în Dv. convingerea. că cu toțiĭ trebue să fim maĭ atenti de cum am fost până acum la monumentele lăsate de străbuniĭ nostri. Intréga societate ar trebui să'şĭ dea mâna pentru ca puținele monumente ce ne maĭ remân, să nu se nimicéscă, ca documente, cărțĭ şi monete să se culégă cu religiositate, în fine ca tóte acestea să fie studiate.

Aş dori ca astădĭ maĭ ales să nu ni se pótă imputa ceia ce Timoni a dis pe la 1840 : „Că e puțin cuviincios, ca notițiele cele maĭ numeróse, ca scrierile cele maĭ seriόse asupra Românieĭ să le aflăm la străinĭ şi nu la aceĭ, cariĭ sunt direct interesațĭ a cunóşte şi a glorifica faptele străbunilor lor.“

Început bun e făcut. Bărbațĭ aĭ sciințeĭ se devotéză acestuĭ sacerdotiŭ. Ceia ce maĭ trebue, este însă, ca publicul întreg să iea o parte vie la tóte cercetările şi investigațiunile sciințeĭ, să se încurajeze ast-fel silințele şi stăruințele pe acest terêm.

